

# Практичне заняття 1

## ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧА РОБОТА ЯК ФОРМА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. НАУКОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ

**Мета:** одержати уявлення про предмет і завдання курсу, усвідомити його зв'язок з іншими науками.

### Теоретичні відомості

ТКР відіграє надзвичайно важливу роль у вивченні географії, адже становить неодмінний складник навчально-виховного процесу, механізм формування позитивних особистісних якостей, навичок самоосвіти й зумовлює прагнення до безперервного навчання. Сутність ТКР як частини позакласної освіти полягає в самостійній, ініціативній діяльності учнів під керівництвом учителя, зокрема, у галузі географії у вільний від навчальних занять час.

ТКР головним чином виконує освітню, виховну, профорієнтаційну функції. Освітня функція полягає в поглибленні знань, одержаних на уроках географії, шляхом більш глибокого опрацювання певних тем, самостійного дослідження учнями конкретних проблем через стимулювання пізнавального інтересу, застосування на практиці набутих вмінь і навичок. Шкільна програма передбачає загальне ознайомлення з теоретичними засадами географічної науки, явищами та процесами географічної оболонки, але більш докладне вивчення потребує більшого часу та уваги з боку вчителя та учнів, тому поглиблювати знання, отримані на уроках, необхідно в процесі позакласної роботи. Сутність ТКР обумовлює ефективність засвоєння знань через особисте зацікавлення учнів. Уся різноманітність форм та методів позакласної ТКР, що спирається на предметне світосприйняття, дозволяє на конкретному прикладі малої території застосовувати набуті під час теоретичних занять уміння й навички (наприклад, застосовувати навички метеорологічних досліджень на географічному майданчику, послуговуватися анкетним методом у суспільно-географічних дослідженнях краю тощо).

Виховна функція полягає у вирішенні широкого кола проблем, яке ставить перед особистістю сучасне суспільство: формування свідомого члена громадськості; соціальна адаптація; формування принципів раціональної поведінки в суспільстві та природі; подолання психологічного бар'єру у відносинах з однокласниками, однолітками, батьками, учителями та іншими членами суспільства; формування активної громадської позиції, ініціативності, цілеспрямованості й прагнення втілювати задуми в життя; виховання таких позитивних рис особистості, як товариськість, співчуття, відкритість, інтерес до життя, а отже, і прагнення до пізнання.

Профорієнтаційна функція передбачає допомогу у виборі майбутньої професії, адже будь-яка позакласна робота має певні практичні, суспільно корисні результати. Крім того, на основі особистої зацікавленості певним аспектом суспільної діяльності, власної участі у вирішенні конкретної проблеми формується сфера професійних інтересів і життєвих цінностей учнів.

Відповідно цілі ТКР впливають із загальних цілей шкільної географії - створити за допомогою навчальної дисципліни умови для розвитку самосвідомої та самодостатньої особистості, яка обізнана з правилами поведінки в

природному та соціальному середовищі, має потребу в задоволенні пізнавального інтересу та самовираженні, уміє застосовувати набуті на уроках уміння та навички в практичній діяльності.

Для досягнення окреслених цілей необхідно вирішити такі питання:

- формування пізнавального інтересу до навчального предмета (географії);
- поєднання шкільної географії з життям;
- поглиблення та розширення змісту тем, які вивчають на уроках, створення умов для застосування одержаних знань на практиці;
- удосконалення вміння використовувати джерела географічної інформації;
- розвиток в учнів компетентностей; вироблення вмінь і навичок самоосвіти, виявлення й розвиток індивідуальних творчих здібностей та нахилів;
- здійснення індивідуального підходу;
- профорієнтація;
- розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду;
- організація дозвілля школярів, культурного відпочинку та розваг;
- поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

ТКР дозволяє: розширювати базу практичного формування вмінь та навичок, адже на відміну від шкільних занять позакласні заходи проводять на географічному майданчику, у музеях, на екологічних та комплексних стежках, на підприємствах виробничої та невиробничої сфери тощо; більш повно використовувати джерела географічної інформації (довідники, наукову та науково-популярну літературу тощо) і більш раціонально застосовувати методи досліджень (опис, опитування, збір краєзнавчого матеріалу); частіше та ефективніше застосовувати індивідуальні, нетрадиційні та ігрові методи навчання, підвищувати ступінь відповідальності учнів; ширше впроваджувати результати досліджень у суспільну діяльність.

Відповідно до цілей, завдань та методів роботи в позакласній діяльності виділяють такі напрямки:

- історико-географічний, який відповідає завданням гуманізації освіти й полягає в зосередженні уваги на зв'язку минулого та сучасності, застосуванні біографічного підходу у вивченні географії й ознайомленні учнів із видатними особистостями;

- екологічний, що передбачає: поглиблення знань про взаємодію людини та природного середовища, виховання дітей на основі принципів екологічної поведінки, прищеплення їм дбайливого ставлення до живої природи; ознайомлення із проблемами надмірного антропогенного навантаження на довкілля, нераціонального використання природних ресурсів, забруднення природи, скорочення біологічного та ландшафтного різноманіття; упровадження принципів європейської освіти, зокрема ознайомлення учнів із Концепцією сталого розвитку. У рамках цього напрямку можуть бути розглянуті питання рекреаційної географії та культурних ландшафтів (природних та антропогенних ландшафтів, які оточують школу та місце проживання учнів);

- економічний, спрямований на впровадження принципів економічного виховання дітей, вироблення норм поведінки в умовах ринкової економіки та поглиблення знань про господарську структуру краю;

- естетичний, пов'язаний із формуванням у школярів здатності відчувати естетичне задоволення від спілкування з природною та історико-культурною спадщиною свого краю, отримувати творче натхнення з оточення;

- туристично-краєзнавчий, що становить один із найдієвіших та найпоширеніших складників позакласної роботи, адже дозволяє поєднувати загальні знання з практичним їх застосуванням на локальній території проживання учня під час його особистої участі в польових дослідженнях. Сутність цього напрямку полягає в організації туристичних колективних форм роботи (походів, змагань, експедицій тощо) із проведенням краєзнавчих досліджень на маршруті;

- країнознавчий, реалізований під час вивчення народів і країн, політичної географії та подій сучасності, який втілює ідею інтеграції фізико-географічних та суспільно-економічних знань.

Важлива особливість позакласної роботи - це більш широкі можливості для застосування інноваційних технологій навчання, що відображують стрімкий розвиток суспільства, процеси глобалізації та інтеграції, швидке виникнення та впровадження в життя нових знань. Традиційне та інноваційне навчання вперше розглянула група вчених у доповіді Римському клубу в 1978 р. При цьому інноваційне навчання дослідники трактували як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі шляхом розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співпраці з іншими людьми. Інноваційне навчання включає власне інновації, інноваційні педагогічні технології та інноваційні методи. На сьогодні найбільш поширені в позакласній діяльності є структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові технології.

### **Питання для обговорення**

1. Поняття про позакласну та позашкільну освіту.
2. Місце ТКР у позакласній роботі та в системі географічної освіти.
3. Мета й завдання курсу «Туристично-краєзнавча робота».
4. Інноваційні технології в ТКР.

### **Завдання**

#### **Блок 1**

1. Опрацювати публікації з курсу «Туристично-краєзнавча робота» (за варіантом за п'ять років). Скласти перелік опрацьованих статей за планом:

- 1) автор;
- 2) назва статті;
- 3) назва джерела інформації (газети, журналу), рік, номер, обсяг (кількість сторінок);
- 4) анотація (стислий виклад змісту публікації).

2. Скласти таблицю, де відобразити кількість публікацій за п'ять років за тематичними рубриками. Приклад подано в табл. 1.

Таблиця 1. Вихідні дані для наукометричного аналізу публікацій, присвячених питанням курсу «Краєзнавчо-туристична робота»

Тематична рубрика	Кількість публікацій за роками, од.			
	2015	2016	2017	Усього
Традиційні методи позакласної роботи				
Інноваційні методи (зазначити, які)				
Іноземний досвід				
Інше (зазначити що)				
Усього статей за рік				

3. Зробити висновок про обсяг і тематику публікацій за роками, визначити тенденції розвитку наукової думки стосовно туристично-краєзнавчої освіти.

*Перелік варіантів періодичних видань до виконання завдання*

1. Газета «Географія. Краєзнавство. Туризм» за 20012 - 2017 рр.
2. Газета «Географія. Краєзнавство. Туризм» за 2012 - 2017 рр.
3. Журнал «Географія та основи економіки в школі» за 2012 - 2017 рр.
4. Журнал «Географія та основи економіки в школі» за 2012 - 2017 рр.
5. Журнал «Географія» за 2012 - 2017 рр.
6. Журнал «Географія» за 2012 - 2017 рр. Журнал «Географія в школі» за 2012 - 2017 рр.
7. Журнал «Географія» за 2012 - 2017 рр. та інші журнали.

**Блок 2**

1. Відібрати для роботи методичні видання (підручники, практикуми та методичні вказівки), стосовні питань методики організації ТКР.
2. Знайти в підручниках визначення ТКР.
3. Занести визначення до таблиці, побудованої за зразком табл. 2.

Таблиця 2. Визначення туристично-краєзнавчої роботи в методичних виданнях

Автор	Назва видання, рік	Тип видання	Визначення терміна «туристично-краєзнавча робота»	Примітки
В. Обозний	Туристсько-краєзнавча практика в педагогічному вузі. (1998)	Навчальний посібник-практикум	Елемент навчально-виховного процесу, здійснюваний у позаурочний час під керівництвом учителя з ініціативи учнів. Має пошуково-дослідний	Є засобом співпраці вищого навчального закладу (ВНЗ) та школи

4. За результатами порівняльної оцінки визначень ТКР дати її власне трактування.

### **Запитання для самоперевірки**

1. Які функції виконує ТКР у сучасній освітній сфері?
2. У чому полягають переваги туристсько-краєзнавчого напрямку позакласної роботи?
3. Який напрямок доцільно застосовувати в краєзнавчих, а який - у суспільно-економічних дослідженнях світу для поглиблення знань із географії?